

TÜRKİYE'Yİ KOMİTERN'İN ORTADOĞU POLİTİKASINDA KULLANMA ÇABASI

24 Ağustos 2022

Yıldırım Koç

Türk Kurtuluş Savaşı'nın en önemli amacı, Misak-ı Milli sınırlarını esas alan bağımsız bir devlet kurmaktır. Anadolu'daki mücadelenin Ortadoğu'da yaşayan halklara ilişkin bir hedefi yoktu. Böyle bir hedef, Türkiye açısından çok ciddi ve aşılması hemen hemen olanaksız sorunlar yaratacaktı.

Bu noktada da, Atatürk'ün bağımsız ve demokratik bir Türkiye amacıyla, Sovyetler Birliği'nin ve onun talimatlarıyla hareket eden TKP'nin dünya devrimci hareketine ilişkin stratejisi arasında temel bir yaklaşım farkı ortaya çıktı. Komintern (ve Sovyetler Birliği), Türkiye'yi kendi amacı doğrultusunda kullanmak için TKP'yi harekete geçirdi; ancak başarılı olamadı. TKP'nin bu girişimleri, Atatürk'ün TKP'ye karşı güvensizliğini ve tepkisini iyice artırdı.

1922 yılı Haziran sonu veya Temmuz başında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi adına Ankara'da bulunan Aralov'a gönderilen yazıda şu talep edilmektedir: "Hem Anadolu'da, hem de mümkünse İstanbul'da Türk yoldaşların çalışmalarının genel yönetimini üzerinize almanız gerekiyor. Varolan o ortamda bile çalışmaların başarılı olmasını ancak bu sağlayabilir. Bu nedenle, acele yanıtınızı bekliyoruz." (Akbulut, Erden-Mete Tunçay, **Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, 1920-1923**, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007;222)

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi adına Aralov'a gönderilen bu yazıda şunlar da talep edilmektedir:

"Şimdi ise, Anadolu hareketinin doğrultusunu korumanın ve boyutlarını genişletmenin diğer yoluna gelelim: Suriye, Mezopotamya, Mısır, vb. (...)dır. Oralardan gelen kısıtlı haberlerin hepsi, iki ciddi hususa: Araplar ile Türkler arasındaki düşmanlığın giderildiğine ve bütün ülkelerde isyancılığın geniş çapta yayıldığına işaret ediyor. Her iki gelişme de, bizleri Suriye ve Mezopotamya ulusal hareketlerinin Anadolu ulusal hareketiyle birleşmesi için savaş taktiğine yönlendiriyor. Bu paralel ulusal hareketlerin Ankara'yla birleşmesi (örneğin, saygın olası merkezden yapılan bir açıklamayla olsa bile), yalnız Anadolu hareketini güçlendirmekle kalmayıp, onun talepler kapsamını ve amaçlarını İngiltere ve Fransa ile Türkiye arasında anlaşma olasılığını yok edecek ölçüde genişletecektir. Bu görev açısından da elverişli ortam oluşacağına benziyor. Bu alandaki çalışmalara en azından (Suriye ve Mezopotamya'dan) saygın mültecilerin ve kimi muhalif şeyhlerin (bunlar o kadar çok ki, ne İngiltere, ne Fransa hepsini satın alabilir) Türkiye'de Mezopotamya Ulusal Kongresi (ya da, politik havaya göre, Suriye Ulusal Kongresi) toplayıp Geçici Ulusal Kurtuluş Hükümeti seçmesiyle başlanabilir. Bu hükümet varlığını ilan eder ve ülkenin kurtuluşu için savaşı örgütlemeğe başlar başlamaz Ankara hükümetinin ilgili Ulusal Kurtuluş Hükümetini (hiç olmazsa Mezopotamya'ninkini) hemen tanıması ve böylece görüş değiştirme ya da vazgeçme olasılıklarının önünü alması son derece önemli olacaktır.

"Bu çok ciddi ve kapsamlı çalışmayı (güvenilir yardımcıları vasıtasıyla olsa da) Sizin yönetmeniz, kuşkusuz ki, kaçınılmaz olacaktır. Çünkü, Golman yoldaşın çizdiği plan, hiçbir şekilde tatmin edici sayılamaz. Burada söz konusu olan darbe yapmak da kan dökmek değil, Anadolu volkanının etrafını sistematik bir şekilde yeni yeni ulusal ayaklanma odaklarıyla çevirmek ve gerçekten zamanı geldiğinde, İngiltere ve Fransa'yla onların anladığı tek dilde konuşabilmek için, aktif ulusal güçleri bir araya getirmeye çalışmaktır.

*"Bizim ağır görevimiz şöyle: Anadolu ulusal hareketini güçlendirmek, bu harekete daha özlü ve devrimci nitelik kazandırmak ve böylece Ankara hükümetinin RSFSC'yle sıkı bağlarının ve **bağımlılığının** korunmasını sağlamak, bizim dolaylı yardımlarımızla Türkiye'nin Ön Asya'da etkisini artırması ve böylece emperyalizme karşı aktif savaşın tabanının genişletilmesi için çalışmak. Böyle bir zincirleme sistemin kurulması, bize göre, tamamen olanaklıdır ve yukarıda sözü edilen sorunlarla ilgili görüşlerinizi büyük bir ilgiyle beklemekteyiz."* (Akbulut-Tunçay,2007;222)

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın 1922 yılı Ağustos ayında 16/17 ve 25/26 günleri toplanan kongresine sunulan karar taslaklarından biri, "Yakın Doğu'daki Ulusal Kurtuluş Hareketinde Türkiye'nin Rolü ve TKP'nin Ödevleri" başlığını taşımaktadır. Bu karar taslağında, Komintern tarafından Aralov'a verilen talimatlara uygun olarak, şunlar yazmaktadır:

“Elverişli konumuna rağmen, TBMM hükümeti, Mezopotamya’da İngiltere’ye karşı çıkmak, Suriye, Arabistan ve bütün Doğu halklarına ve kabilelerine bağımsızlık hakkı tanımak, bu halkların kongrelerini örgütlemek, onlara siyasal ve moral destek vermek korunlarında hiçbir şey yapmamıştır. Tam tersine, TBMM hükümeti Suriye Heyetini kabul etmedi, sınırdaş ülkelerin bağımsızlıklarını tanımadı.” (Akbulut-Tunçay,2007;266)

Kongreye göre “TKP şu yönlerde çalışmalıdır: (1) Türkiye’nin Doğu’daki rolü ve önemi kullanılmalıdır; (2) Özellikle Yakın Doğu’da bütün bağımsızlık yanlısı hareketler örgütlenmeli ve merkezileştirilmelidir; (3) Meclisle anlaşarak en kısa zamanda Doğu Ülkeleri Konferansının yapılması sağlanmalı. (...) (6) Kongre bütün Doğu emekçilerine yardım almak için Komintern’e ve TKP’ne başvurmalarını önerir ve MK’ni bu konuda gerekli bir bildiri yayımlamakla görevlendirir. (7) Genç olmasına karşın Yakın Doğu’daki en sağlam örgüt olan TKP MK, Komintern direktifleri doğrultusunda, Yakın Doğu’da bağlantılar kurmak ve ulusal hareketi yönetmekle görevlidir. (8) Bu ülkelerdeki işçi hareketi kendi örgüt merkezlerini kurana kadar, oralarda komünist hücreler ve sendikalar kurma ödevi TKP MK’ne verilmektedir.” (Akbulut-Tunçay,2007;266)

THİF, Komintern’in politikası ve talimatları doğrultusunda, Suriye, Arabistan ve Mezopotamya için bir çalışma başlatır ve bu konuda Salih Hacıoğlu görevlendirilir: “Salih Hacıoğlu partinin merkez komitesinde yer alsada, asıl faaliyet yürüttüğü alan Komintern kararıyla Ankara’nın güneyine kaydırılır. Salih Hacıoğlu’nun (...) yürüteceği görev, 6 kişilik bir grubun başında ‘merkezleri Mersin ve Mardin’de (Mardin, Mezopotamya için) olmak üzere, Suriye, Arabistan ve Mezopotamya’da bağlantı, propaganda ve bilgi toplama’ faaliyetidir.” (Akbulut, Erden-Erol Ülker, **Hafî TKP ve THİF Genel Sekreteri Salih Hacıoğlu, Belgelerle Yaşamöyküsü**, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2020;19)

TKP, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen ve gerçekçi bir milli bütünlük hedefine odaklanmış mücadeleyi hiçe sayarak, Sovyetler Birliği’nin dünyadaki etkisini artırmayı amaçlayan bir stratejiye uygun hareket etmektedir. Türkiye, emperyalistlerin taşeronu Yunan ordusuna darbeler indirdikçe İngiltere ve Fransa rahatsız olmakta ve kendilerini geri çekmekte idiler. Türkiye’nin böyle bir süreçte Misakı Milli hedeflerini gözardı ederek, Sovyetler Birliği’nin stratejisi doğrultusunda Ortadoğu’ya müdahalesi, Türkiye’nin karşı karşıya bulunduğu sorunları artıracak ve yavaş yavaş örülen zafer stratejisini yenilgiye götürecekti. Türkiye, Sovyetler Birliği’nin TKP aracılığıyla Türkiye’yi kullanma oyununa gelmedi ve zaten çok zayıf olan TKP’nin bu doğrultudaki girişimleri tümüyle başarısız kaldı. Ancak bu girişim de, Sovyetler Birliği’nden gelen talimatlar doğrultusunda hareket eden TKP’ye karşı duyulan güvensizliği ve tepkiyi iyice artırdı.